

พระราชานุสาวรีย์ในประเทศไทย

พระราชเจดีย์หรือที่คนไทยนิยมเรียกกันสั้น ๆ มา
แต่โบราณว่า “พระธาตุ” นั้น เท่าที่รู้จักกันคุ้นหูมากที่สุด
ก็คือพระธาตุคอกยสุเทพ พระธาตุหริภุญชัย พระธาตุไชยา
(พระบรมธาตุไชยา) พระธาตุพนม พระธาตุเชิงชุม และ
พระบรมธาตุ เป็นต้น นอกจากนี้ก็ยังมียังมีพระธาตุลำปาง-
หลวง พระธาตุแช่แห้ง และเข้าใจว่ายังมีพระธาตุอื่น ๆ
อีกในประเทศไทย ความจริงแล้ว พระธาตุเหล่านี้ก็คือ
เจดีย์นั่นเอง ซึ่งชื่อเต็มๆ นั้นเข้าใจว่า คือ “พระธาตุเจดีย์”
แต่คนไทยแต่โบราณชอบเรียกชื่อสั้น ๆ จึงตัดคำ “เจดีย์”
ทิ้งไป จึงเหลือ “พระธาตุ” เฉย ๆ เราจึงคุ้นหูกับ “พระ-
ธาตุคอกยสุเทพ” มากกว่า “พระธาตุเจดีย์คอกยสุเทพ” และ
การใช้คำ “พระธาตุ” นำหน้านั้น เชื่อกันมาแต่โบราณ
ว่ามีพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้าประดิษฐานอยู่ภายในด้วย ส่วนพระปฐมเจดีย์นั้นก็เข้าใจว่ามีพระบรมสารีริก-
ธาตุเช่นกัน แต่ที่เรียก “พระปฐมเจดีย์” นั้น เข้าใจว่า
เพื่อแสดงว่าเป็นเจดีย์องค์แรกที่สร้างขึ้นในประเทศไทยก็
เป็นได้ จึงไม่ใช่ “พระธาตุ” นำหน้า และชื่อ “พระปฐม-

เจดีย์” น่าจะมีความหมายที่น่าสนใจดีกว่าตัวย จึงนิยมเรียกกันมาแต่โบราณ อย่างไรก็ตามในที่นี้จะได้กล่าวถึงพระธาตุเจดีย์เท่าที่คนไทยรู้จักกันดีในประเทศไทยเท่านั้น ซึ่งจะได้กล่าวตามลำดับไป

พระธาตุคอกยสุเทพ จังหวัดเชียงใหม่

พระธาตุคอกยสุเทพ อยู่บนคอกยสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ซึ่งอยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอ ๑๘ กิโลเมตร นับว่าเป็นโบราณวัตถุสถานที่สำคัญแห่งหนึ่งของภาคเหนือและของไทย เป็นสถูปที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าด้วย

ลักษณะของพระธาตุคอกยสุเทพนั้น เป็นสถูปแบบเชียงแสน เพราะสร้างขึ้นในสมัยเชียงแสน ราว พ.ศ. ๑๙๒๖ คือเป็นสถูปแบบลังกา และได้รับอิทธิพลจากพุกามด้วย ที่ว่าเป็นสถูปแบบลังกาก็เพราะว่าตัวสถูปเป็นทรงระฆัง เช่นเดียวกับพระบรมธาตุ จังหวัดนครศรีธรรมราช เข้าใจว่าในสมัยนั้นคงได้รับพุทธศาสนาลัทธิลังกาวงศ์ จากจังหวัดนครศรีธรรมราชด้วย เพราะลัทธินี้ได้เข้ามายังนครศรีธรรมราชก่อน และได้สร้างสถูปแบบลังกา คือพระบรมธาตุ

ก่อน ต่อมาในสมัยเชียงแสนก็คงได้รับแบบอย่างจากสถาปัตยกรรมแบบลังกานี้ด้วย ส่วนที่ว่าได้รับอิทธิพลจากพุกามก็คือลักษณะของฐานขององค์สถูปสูงมาก ซึ่งแบบของพระบรมธาตุ จังหวัดนครศรีธรรมราชนั้นจะเห็นได้ว่าฐานต่ำ เน้นองค์สถูปเป็นสำคัญ แต่พระธาตุคอกยสุเทพนั้น เน้นฐานเป็นสำคัญ คือฐานสูงใหญ่เหมือนกับสถูปของพม่า เพราะพม่าชอบสร้างสถูปฐานสูงใหญ่ เนื่องจากสมัยเชียงแสนนั้นอาณาจักรติดต่อกับพม่า เข้าใจว่าคงได้รับพุทธศาสนาอิทธิพลมาอย่างพุกามจากพม่า จึงได้นำแบบอย่างของสถูปของพม่ามาสร้างด้วย นอกจากนี้ยังมีส่วนยอดสุดเป็นฉัตรอีกด้วย เป็นที่น่าสังเกตว่าสถูปที่สร้างในสมัยเชียงแสนนี้มีลักษณะเป็นแบบเดียวกันคือตัวสถูปเป็นทรงคอรระฆังแบบลังกา ฐานสูงมากและยอดเป็นฉัตร อย่างเช่นพระธาตุคอกยสุเทพนี้ หรือพระธาตุหริภุญชัย จังหวัดลำพูนก็เป็นแบบเดียวกัน

สำหรับตำนานของพระธาตุคอกยสุเทพนั้น ก็มีกล่าวไว้ว่า ราว พ.ศ. ๑๘๗๔ มีพระภิกษุชาวสุโขทัย ๒ รูป คือพระมหาสุมนะเถระ กับพระอโนมทัสสีเถระได้ไปศึกษาพระธรรมวินัยจากเมืองมติมา (เมาะตะมะ) แล้วนำพระพุทธร-

ศาสนาหลักลังกาวงศ์มาเผยแพร่ยังสุโขทัย ต่อมาราตรี
 วันหนึ่งพระมหาสมณะเถระจำวัดอยู่ เกิดนิมิตว่า มีเทวดา
 มาบอกว่าพระบรมธาตุของพระพุทธเจ้า ซึ่งพระยาศิริธรรม
 โศกราชให้เชิญมาบรรจุไว้ ณ พระสถูปเจดีย์เมืองปางจาแต่
 กาลก่อนนั้น บัดนี้พระธาตุอันนั้นได้ปรักหักพังลงเสียแล้ว
 ยังคงเหลือกอดอกเข็มต้นหนึ่งมีสัณฐานตั้งรูปม้านั่งอยู่บนที่
 พระธาตุฝังอยู่นั้น ขอให้พระมหาสมณะเถระไปขุด และ
 เชิญเอาพระบรมธาตุไปประดิษฐานไว้ ณ เมืองเชียงใหม่
 เกิด เมื่อพระมหาสมณะเถระตื่นจากสุบิน ก็นำความไป
 กราบทูลให้พระยาหล่อไทย เจ้าเมืองสุโขทัยให้ทรงทราบ
 พระยาหล่อไทยมีความยินดีมาก จึงมอบให้พระมหาสมณะเถระ
 นำคนไปขุดพระบรมสารีริกธาตุ แล้วอัญเชิญไปยังสุโขทัย
 แต่พระบรมสารีริกธาตุไม่แสดงปาฏิหารย์ให้ปรากฏ พระ
 มหาสมณะเถระ จึงนำไปเก็บรักษาไว้เอง ต่อมาราว
 พ.ศ. ๑๙๑๐ พระเจ้ากือนาซึ่งครองราชสมบัตินครเวียงพิงค์
 เชียงใหม่ ได้ให้คนไปขอพระมหาสมณะเถระให้ไปเผยแพร่
 พุทธศาสนายังเมืองเชียงใหม่ พระมหาสมณะเถระจึงอัญเชิญ
 พระบรมสารีริกธาตุไปยังเชียงใหม่ด้วย ราว พ.ศ. ๑๙๒๖
 พระเจ้ากือนาได้อัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุไปประดิษฐาน

และสร้างวัดพระบรมธาตุบนคอยสุเทพ แต่ก่อนที่จะอัญ
เชิญไปประดิษฐานไว้บนคอยสุเทพนั้น พระเจ้ากือนาได้ทรง
อธิษฐานเสียงข้างมงคลให้ใส่สัปคับทองคำ (เสลียงข้าง)
แล้วจึงอาราธนาพระบรมสารีริกธาตุขึ้นทรงพวงคำนั้น
ส่วนพระเจ้ากือนาก็แห่แห่นตามหลังข้างพร้อมด้วยบริวาร
ข้างมงคลให้แผดเสียงสามครั้ง แล้วบายโหมหน้าไปทาง
ประตูหัวเวียง มุ่งตรงไปยังคอยสุเทพ และไปหยุดอยู่ที่
เขาภูหนึ่ง พระเจ้ากือนาเข้าพระทัยว่าข้างมงคลจะหยุด
ที่นั่น แต่ข้างหาหยุดไม่คงเดินขึ้นต่อไปอีก (คอยที่ข้าง
หยุดชั่วคราวนี้เรียกว่าคอยข้างนูนบ้าง คอยหมากนูน
บ้าง แต่ในพงศาวดารโยนกว่าผาลาค) ข้างมงคลได้ไป
ถึงบนยอดคอยแห่งหนึ่ง พระเจ้ากือนาเห็นสนามราบเรียบ
ดี ก็ใคร่จะประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุไว้ ณ ที่นั้น
แต่ข้างมงคลหาหยุดไม่ ได้เดินต่อไปอีก ณ ที่นั้นจึงเรียก
ว่า สนามยอดคอยงามหรือยอดคอยสามยอด ข้างมงคลได้
เดินต่อไปจนถึงยอดคอยสุเทพ จึงร้องเสียงสะเทือน ๓
ครั้ง และกระทำทักษิณา ๓ รอบ แล้วจึงคุกเข่าทง ๔ ลง
เหนือยอดคอย พระเจ้ากือนาจึงมีรับสั่งให้บันลือฆ้องกลอง
ดุริยดนตรี และให้บริวารทั้งหลายเปล่งเสียงสาธุการ แล้ว

จึงอาราธนาพระบรมสารีริกธาตุลงจากหลังช้างมงคลพอ
พระบรมสารีริกธาตุลงจากหลังช้างเท่านั้น ช้างมงคลก็ถึงแก่
ความตายทันที และรูปช้างเผือกที่ตั้งอยู่บนลานพระธาตุนั้น
ก็คืออนุสาวรีย์ของช้างตัวนั้นเอง

พระเจ้ากือนาได้ทรงสร้างเป็นเจดีย์สูง ๕ วา หรือ
๑๐ เมตร ครอบที่ประดิษฐานองค์พระบรมสารีริกธาตุ ต่อ
มาราว พ.ศ. ๒๐๖๘ พระเมืองเกษเกล้าโปรดให้เสริมพระ-
เจดีย์ให้กว้าง ๓ วา หรือ ๖ เมตร สูง ๑๑ วา หรือ ๒๒ เมตร
ต่อมาราว พ.ศ. ๒๑๐๐ พระมหาญาณมงคลโพธิ เจ้าอาวาส
วัดพระธาตุคอกยสุเทพ ได้เป็นหัวหน้าสร้างบันไดนาคยาว
๖๐ วา มีชั้นบันได ๑๗๓ ชั้น ปัจจุบันมีเพิ่มชั้นถึง ๒๔๒
ชั้น ต่อมาราว พ.ศ. ๒๓๓๖ พระเจ้ากาวิละทรงสร้างฉัตร
สี่มุมและราวเหล็ก พ.ศ. ๒๔๗๘ พระครูบาศรีวิชัยได้สร้าง
ทางรถยนต์เป็นระยะทาง ๑๒ กิโลเมตร โดยร่วมมือกับ
บรรดาพ่อค้า ประชาชน ข้าราชการ ตลอดจนนักเรียน
โรงเรียนต่าง ๆ และพวกชาวเขาเผ่าต่าง ๆ ได้ช่วยกันสร้าง
ถนนชั้นคอกยสุเทพนี้ การเดินทางขึ้นบนคอกยสุเทพจึง
สะดวกสบายขึ้นมาก นับว่าพระครูบาศรีวิชัยได้ทำประโยชน์
ไว้ให้อย่างมาก จึงได้ปั้นรูปของท่านเพื่อเป็นอนุสรณ์ของ

ท่านไว้บนคอยสุเทพ^๕

ผู้ที่จะเดินทางไปในมัสการพระธาตุคอยสุเทพนั้น ก็สามารถเดินทางจากนครหลวงวใต้ทั้งโดยทางรถไฟ รถยนต์ และเครื่องบิน เพราะจังหวัดเชียงใหม่ซึ่งพระธาตุคอยสุเทพอยู่ในจังหวัดนี้ อยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของกรุงเทพมหานคร ซึ่งห่างออกไปประมาณ ๗๙๒ กิโลเมตร ส่วนพระธาตุคอยสุเทพก็ตั้งอยู่บนคอยสุเทพ ห่างจากตัวจังหวัดประมาณ ๑๘ กิโลเมตร ผู้ที่เดินทางไปทัศนจารเชียงใหม่ ทุกคนไม่มีใครเลยที่จะละเว้นไม่ไปนมัสการพระธาตุคอยสุเทพ

พระธาตุหริภุญชัย จังหวัดลำพูน

พระธาตุหริภุญชัย ตั้งอยู่ที่วัดพระธาตุหริภุญชัย ตำบลในเมือง หมู่ที่ ๑ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ห่างจากตัวจังหวัดลำพูนประมาณ ๑๕๐ เมตรเท่านั้น สำหรับขนาดขององค์พระเจดีย์นั้น ตามตำนานเดิมว่าสูง ๒๓ วา หรือ ๔๖ เมตร แต่ปัจจุบันนี้ วัดได้สูงเพียง ๒๐ วา ๒ ศอก หรือ ๔๑ เมตรเท่านั้น มีลูกศร (มะหวด) ๒๒ ชั้น ฉัตรทองคำที่ส่วนยอดของเจดีย์มี ๙ ชั้น ฐานเป็นรูปสี่เหลี่ยม

ยาวประมาณก้านละ ๑๐ วา หรือ ๒๐ เมตร มีรูวทองแดง ล้อมรอบก้านใน รวเหล็กล้อมรอบก้านนอก ถัดจากฐานล่างสุดซึ่งเป็นสี่เหลี่ยมขึ้นไปลักษณะเป็นทรงกลม คือตั้งแต่ฐานล่างที่เป็นสี่เหลี่ยมขึ้นไปเป็นทรงกลมตลอดรวมทั้งตัวสถูปหรือระฆัง เป็นที่สังเกตว่าพระธาตุหริภุญชัยนี้มีลักษณะเป็นแบบเชียงแสน เพราะเป็นสถูปที่สร้างขึ้นในสมัยเชียงแสน มีลักษณะเป็นแบบเดียวกับสถูปที่สร้างในสมัยเชียงแสนทั้งสิ้น เช่น พระธาตุคอกยสุเทพ จังหวัดเชียงใหม่ เป็นต้น คือลักษณะของสถูปนั้น ตัวสถูปอยู่สูงมาก เพราะมีฐานสูงหลายชั้นด้วยกัน และตัวสถูปก็เป็นทรงระฆัง หรือเป็นแบบลังกานั้นเอง ซึ่งถือกันว่าแบบของสถูปได้รับอิทธิพลจากลังกาทั้งที่ผ่านจากนครศรีธรรมราช และผ่านพุกาม ประเทศพม่า ที่เห็นเด่นชัดว่าได้รับอิทธิพลจากพุกามก็คือลักษณะของฐานสูง เพราะประเทศพม้ามักสร้างสถูปฐานสูงทั้งสิ้น

พระธาตุหริภุญชัยนี้สร้างขึ้นในสมัยของพระเจ้าอาทิตยราช ราว พ.ศ. ๑๗๐๐—๑๗๑๓ ซึ่งเป็นสมัยที่พระเจ้าอาทิตยราชครองเมืองลำพูน ภายในองค์สถูปเป็นที่ประดิษฐานผอบทองบรรจุพระบรมสารีริกธาตุของสมเด็จพระ

พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ตามตำนานที่สร้างพระธาตุหริภุญชัย
 ขึ้นนี้ กล่าวไว้ว่า ณ ที่ตรงที่สร้างพระธาตุหริภุญชัยนั้น พระ
 เจ้าอาทิตย์ราชรับสั่งให้ขุดเป็นที่สำหรับทรงพระบังคน เมื่อ
 พระองค์เสด็จไปทรงพระบังคนที่ไหนก็ถูกกาธำโสมโฉบพระ-
 ศีเยรแล้วถ่ายมูลตกต้องพระเศียรบ้าง กระพ้อปีกโฉบ
 พระเศียรบ้าง หลายครั้งหลายคราว จึงทรงประหลาด
 พระทัยมาก ทรงรับสั่งให้จับกาดำนั้นมาขังไว้กับทารกที่เริ่ม
 หัดพูด จนเวลาล่วงมา ๗ ปี เด็กคนนั้นก็สามารรถรู้ภาษา
 ของกาและพูดภาษากาได้ พระองค์จึงรับสั่งให้นำเอาเด็ก
 และกานั้นมาต่อหน้าพระพักตร์ และให้เด็กไปถามเหตุ-
 การณ์ความเป็นไปจากกา จึงทรงทราบว่สถานที่ที่ทรงพระ
 บังคนนั้นเป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุของสมเด็จพระ
 พระสัมมาสัมพุทธเจ้า กาดำนั้นได้รับเทพบัญชาให้มาเฝ้า
 รักษาไว้ เมื่อทรงทราบเรื่องราวเช่นนั้นจึงโปรดให้รื้อ
 สถานที่นั้น ตกแต่งทำปริมณฑลกว้าง ๓๐ วา โปรงทรายและ
 ทรายสุวรรณหนา ๑ ศอก แล้วป่าวร้องให้ประชาราษฎรมา
 นมัสการพระบรมสารีริกธาตุ ณ บัดนั้นก็เกิดมหัศจรรย์มี
 ผอบทองใหญ่ประมาณเท่าปลีกล้วยผุดขึ้นจากพื้นดินภายใน
 ปริมณฑลนั้น พระเจ้าอาทิตย์ราชทรงโสมนัสมาก ประชา-

ชนต่างยกมือไหว้แซ่ซ้องสาธุการ ฉะนั้นพระเจ้าอาทิตย์-
ราชจึงทรงโปรดให้สร้างเจดีย์ครอบผอบทองนั้นไว้เป็นพระ
มหาเจดีย์หลวง แล้วทรงโปรดให้สร้างวิหารการเปรียญ
ใหญ่่น้อยเป็นมหาอารามหลักนครหรือภูษัย หรือจังหวัด
ลำพูน ต่อมาราว พ.ศ. ๑๗๒๖ พระเจ้าสรรเพชญ์ซึ่งปกครอง
นครหรือภูษัยได้ทรงเสริมมณฑปให้สูงอีก ๒ วา และเสริม
โกษทองคำให้สูงขึ้นอีก ๑ ศอก (เดิมพระเจ้าอาทิตย์ราช
ทรงสร้างขึ้น สูง ๓ วา และโกษทองบรรจุพระบรมธาตุ
สูง ๓ ศอก) องค์พระธาตุจึงสูง ๕ วา โกษทองคำอยู่ใน
องค์พระธาตุจึงสูง ๔ ศอก ต่อมานครหรือภูษัยเสียแก่
พระเจ้าเม็งรายมหาราชแห่งเชียงใหม่แล้ว พระมหาเถระ
ในลำพูนกับขุนฟ้าไต่ก่อเจดีย์รูปทรงกลมครอบของเดิมเสีย
มีขนาดสูง ๑๐ วา ต่อมาในราว พ.ศ. ๑๙๙๐ พระเจ้าติลก-
ราชทรงเสริมองค์พระธาตุอีก ๘ วา ตามตำนานจึงสูง ๒๓
วา (แต่ในปัจจุบันนี้วัดได้เพียง ๒๐ วา ๒ ศอก หรือ ๔๑
เมตร) ต่อมาได้มีการซ่อมแซมอีก ๒ คราวด้วยกัน คือ
พระเมืองแก้ว ซ่อมเมื่อราว พ.ศ. ๒๐๕๕ เจ้ากาวิละซ่อม
เมื่อราว พ.ศ. ๒๓๒๙ และได้ยกฉัตรขึ้น ๔ มุมด้วยกัน
พระมหากษัตริย์ไทยราชวงศ์จักรีก็ได้ทรงสนพระทัยให้

บูรณะปฏิสังขรณ์พระธาตุหริภุชชัยันต์ตลอดมา เช่นในงานฉลอง ๒๕ พุทธศตวรรษ เป็นต้น ที่กล่าวถึงการสร้างพระธาตุหริภุชชัยันต์ กล่าวตามตำนานของพระธาตุหริภุชชัย

สำหรับวัดพระธาตุหริภุชชัยมีงานนมัสการประจำปีทุกปี ซึ่งตรงกับวันวิสาขบูชาและมีการสร้างพระธาตุด้วย

จังหวัดลำพูนอันเป็นที่ตั้งของพระธาตุหริภุชชัยันต์อยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของกรุงเทพมหานคร ห่างออกไปประมาณ ๘๑๗ กิโลเมตร จะเดินทางจากกรุงเทพมหานครได้ทั้งทางรถยนต์และทางรถไฟ สำหรับรถไฟนั้นก็เดินทางไปได้ทั้งทางรถด่วน รถเร็ว และรถธรรมดา เพราะรถธรรมดาที่มีไปถึงเชียงใหม่เช่นกัน ผู้ที่เดินทางไปเที่ยวเชียงใหม่มักจะไม่วุ่นวายที่จะไปเที่ยวลำพูนด้วย เพราะอยู่ใกล้กันประมาณ ๒๖ กิโลเมตรเท่านั้น ลำพูนอยู่ทางทิศใต้ของเชียงใหม่ เมื่อเดินทางจากกรุงเทพฯ จะผ่านลำพูนก่อน

พระบรมธาตุไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

พระบรมธาตุไชยานี้บางทีก็เรียกกันสั้น ๆ ว่าพระ-

ธาตุไชยา เหมือนกับพระธาตุพนม พระธาตุคอกยสุเทพ
 พระธาตุหริภุญชัยเป็นต้น พระบรมธาตุไชยาตั้งอยู่ในวัด
 พระมหาธาตุ ตำบลเวียง หมู่ที่ ๕ อำเภอไชยา จังหวัด
 สุราษฎร์ธานี ซึ่งอยู่ห่างจากสถานีรถไฟไชยาไปทางตะวัน
 ตกประมาณ ๑ กิโลเมตรเศษ ซึ่งวัดนี้อยู่ในตำบลที่มีทุ่งนา
 ล้อมรอบ

ลักษณะของพระบรมธาตุไชยานี้เป็นแบบศรีวิชัย
 เพราะสร้างในสมัยศรีวิชัย ราว พ.ศ. ๑๓๐๐—๑๗๐๐ คือสถาป
 องค์กรกลางอยู่สูงพอสมควร และล้อมรอบด้วยสถาปัตยกรรม
 ถึง ๓ ชั้น สถาปัตยกรรมทั้ง ๓ ชั้น ตั้งอยู่บนชั้น ๆ
 ชั้นล่างสุดมีประตูทางเข้าหรือซุ้มไว้พระพุทธรูปด้วย ส่วน
 ชั้นที่ ๒ และ ๓ มีแต่หลังคาซุ้มเท่านั้น แต่ละชั้นของซุ้ม
 ก็มีสถาปัตยกรรมอยู่ข้างบน ๑ องค์กร และซ้ายขวาอีก
 ๒ องค์กร รวมทั้งสิ้นแต่ละชั้นมีสถาปัตยกรรม ๙ องค์กร ๓ ชั้น
 ก็รวม ๒๗ องค์กร ส่วนฐานล่างมีขนาดเล็ก ส่วนยอด
 ก็เรียวแหลมขึ้นไปบนสุดเป็นฉัตร นับว่าเป็นสถาปัตยกรรมที่สวยงาม
 มาก ในสมัยต่อมาได้มีการนำเอาแบบอย่างของสถาปัตยกรรม
 ศรีวิชัยนี้มาสร้าง เช่นสมัยสุโขทัย ก็ได้แก่สถาปัตยกรรมที่วัดเจติย
 เจ็ดแถว อำเภอสวรรคโลก สถาปัตยกรรมที่วัดเขาใหญ่ จังหวัด

สุโขทัย ในสมัยอยุธยา ก็ได้แก่สถาปัตยกรรมพิเศษเป็นต้น สำหรับพระบรมธาตุไชยานี้ นับว่าเป็นสถาปัตยกรรมที่สร้างมา กว่า ๑๒๐๐ ปีแล้วแต่ลักษณะก็ยังไม่ได้ถูกซ่อมแซมให้เปลี่ยนแปลงผิดจากรูปเดิมแต่อย่างใด ยังคงรูปเดิมไว้ และการก่อสร้างในสมัยศรีวิชัยนั้นก็ใช้ก่อด้วยอิฐที่ไม่ใช้ปูนสอเลย คือใช้ยางไม้ชนิดหนึ่งทาในระหว่างแผ่นอิฐที่ซ้อนกันให้ แนบแน่นสนิท ดังนั้นจึงรักษารูปเดิมไว้ได้นานมากทีเดียว

ส่วนที่จะกล่าวว่าพระบรมธาตุไชยานี้ พระมหากษัตริย์องค์ใดเป็นผู้สร้างนั้นก็ยังไม่หาหลักฐานไม่ได้แน่นอน แต่ก็เข้าใจว่าสร้างในสมัยศรีวิชัยอย่างแน่นอน ก็อร่าม พ.ศ. ๑๓๐๐—๑๗๐๐ เพราะสถาปัตยกรรมนี้เป็นแบบของ อินเดียนผสมชวา ซึ่งสร้างกันในชวาหรืออาณาจักรศรีวิชัย เพราะอาณาจักรศรีวิชัยมีอาณาเขตรวมสุมาตราชวา และแหลมมลายู เหนือสุดถึงเมืองไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีผู้สันนิษฐานกันว่า เมืองไชยาก็เคยเป็นเมืองหลวงของ อาณาจักรศรีวิชัยเหมือนกัน แต่อย่างไรก็ตามในสมัยนั้น พวกศรีวิชัยซึ่งนับถือพุทธศาสนาลัทธิมหายาน ก็ได้สร้าง โบราณวัตถุไว้ที่ไชยาและนครศรีธรรมราชด้วย ส่วนที่ นครศรีธรรมราชนั้นได้ถูกสร้างครอบสถาปองค์เดิมเสียใหม่

เป็นแบบลังกา เราจึงเห็นสถูปแบบศรีวิชัยที่เก่าแก่ที่สุดที่พระบรมธาตุไชยา เท่านั้น หลังจากที้อาณาจักรศรีวิชัยเสื่อมลงแล้ว พระบรมธาตุไชยาก็ก็นับถือกันมาเสียนานจนกระทั่ง พ.ศ. ๒๔๓๙ ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงได้มีการบูรณะปฏิสังขรณ์เป็นครั้งใหญ่ โดยท่านเจ้าคุณชยาพิพัฒน์ (หนู ตีสโล) เจ้าคณะจังหวัดสุราษฎร์ธานี พระบรมธาตุองค์นี้จึงกลับคืนมาสู่ความวัฒนาสถาพร จนเป็นที่สนใจของปวงพุทธศาสนิกชนมากขึ้น หลังจากนั้นก็มี การปฏิสังขรณ์ส่งเสริมพระบรมธาตุนี้ตลอดมา วัดพระมหาธาตุนี้เป็นอารามหลวงสามัญชนตรีมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๙๑ ทางกรมศิลปากรก็ได้จัดตั้งพิพิธภัณฑสถานขึ้นในวันคืนด้วย ในงานฉลอง ๒๕ พุทธศตวรรษ รัฐบาลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ได้ให้เงินงบประมาณบำรุงพระบรมธาตุไชยา ๕ แสนบาทเพื่อบูรณะปฏิสังขรณ์พระบรมธาตุแห่งนี้ต่อไป

สำหรับงานนมัสการพระบรมธาตุไชยานี้ ทางวัดพระมหาธาตุได้กำหนดเอาวันขึ้น ๑๓ ค่ำ เดือน ๕ ของทุกปีเป็นวันงานนมัสการ

จังหวัดสุราษฎร์ธานีอันเป็นที่ตั้งของพระบรมธาตุ-

ไชยาน์ อยู่ทางทิศใต้ของกรุงเทพมหานคร ห่างออกไปประมาณ ๘๒๐ กิโลเมตร จะเดินทางจากกรุงเทพมหานครใต้โดยรถไฟ รถยนต์ หรือเรือกลไฟ สำหรับผู้ที่เดินทางไปยังพระบรมธาตุไชยาน์ ถ้าไปทางรถไฟ ก็จะลงได้ที่สถานีรถไฟไชยา (ถึงไชยาก่อนถึงสุราษฎร์ธานี) แล้วขึ้นรถยนต์ต่อไปอีกประมาณ ๑ กิโลเมตร เพราะพระบรมธาตุไชยาอยู่ห่างจากสถานีรถไฟไชยาประมาณ ๑ กิโลเมตร

พระบรมธาตุ จังหวัดนครศรีธรรมราช

พระบรมธาตุ อยู่ในวัดพระมหาธาตุ จังหวัดนครศรีธรรมราช ความสูงขององค์พระเจดีย์ราว ๗๐ เมตร หรือ ๓๕ วา ฐานเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ยาวด้านละ ๑๕ วา ๓ นิ้ว นับว่าเป็นพระธาตุหรือเจดีย์ที่ใหญ่ที่สุดในภาคใต้ของประเทศไทย ทังยังเป็นที่ยบรรจุพระบรมสารีริกธาตุของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอีกด้วย

ลักษณะขององค์พระธาตุที่เห็นในปัจจุบันนี้ได้สร้างขึ้นใหม่ครอบองค์เดิมไว้ สำหรับลักษณะขององค์เดิมนั้นเป็นแบบศรีวิชัย ซึ่งคล้ายกับพระธาตุไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี คือ องค์พระสถูปมีสถูปบริวาร ๔ มุม ตั้งอยู่

บนซุ้มประตูหรือมณฑปที่ประดิษฐานพระพุทธรูป ส่วนลักษณะปัจจุบันนี้เป็นแบบลังกา คือเป็นสถูปที่สร้างเป็นแบบลังกา คือมีตัวสถูปเป็นทรงระฆัง มีแท่นบัลลังก์ และยอดเป็นปล้องโหนดเรียงขึ้นไปส่วนฐานต่ำ สถูปแบบนี้ลังกาได้นำแบบของสถูปสัญจิไปสร้างขึ้น คือตัดแปลงจากองค์สถูปแบบโอคว่าหรือครึ่งวงกลมมาเป็นแบบระฆัง เปลี่ยนส่วนยอดเปลี่ยนจากฉัตรเป็นปล้องโหนดสูงเรียงขึ้นไป และสถูปแบบลังกาเองได้นำแบบมาสร้างเป็นพระบรมธาตุจังหวัดนครศรีธรรมราชเท่าที่เห็นอยู่ในปัจจุบัน

สาเหตุที่พระบรมธาตุเดิมเป็นแบบศรีวิชัย และต่อมาได้สร้างใหม่ครอบองค์เดิมเป็นแบบลังกา นั้น ก็เพราะเดิมนี้สร้างขึ้นตามลัทธิพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน เมื่อราว พ.ศ. ๑๓๐๐ ซึ่งสมัยนั้นเป็นสมัยศรีวิชัยมีกษัตริย์ซึ่งครองกรุงศรีวิชัยในเกาะสุมาตราหรือชวา มีอำนาจมากทีเดียว ได้แผ่อำนาจเขตมาตลอดแหลมมลายูจนถึงเมืองไชยา ขณะนั้นพวกศรีวิชัยนับถือพุทธศาสนาเถรวาท และได้นำมาเผยแพร่และสั่งสอนยังเมืองต่างๆ ที่อยู่ในอำนาจ สำหรับเมืองนครศรีธรรมราชก็เป็นเมืองหนึ่งที่ตกเป็นประเทศราชของอาณาจักรศรีวิชัยด้วย โบราณวัตถุต่างๆ ที่สร้างขึ้นใน

สมัยนั้นจึงมีลักษณะเป็นแบบศรีวิชัยตั้งกล่าวแล้วข้างต้น
 คือเป็นแบบเดียวกับพระธาตุไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี
 ต่อมาราว พ.ศ. ๑๗๐๐ พุทธศาสนาทางลังกาทวีกำลัง
 รุ่งเรืองขึ้นมีชื่อว่า พุทธศาสนาลัทธิหินยานอย่างลังกาวงศ์
 หรือลัทธิลังกาวงศ์นั่นเอง ในสมัยนั้นพระภิกษุสงฆ์ของ
 ประเทศต่าง ๆ เช่นไทย พม่า มอญ มีความเลื่อมใส
 จึงพากันไปศึกษาพระธรรมวินัยตามอย่างลังกา พระพุทธ-
 ศาสนาลัทธิลังกาวงศ์นี้ เข้ามาสู่ประเทศไทยครั้งแรกที่
 นครศรีธรรมราช หรือราว พ.ศ. ๑๗๗๐ ราวรัชสมัยพระเจ้า
 จันทรภาณุศรีธรรมราช เมื่อพระภิกษุไทยไปศึกษาพระ-
 ธรรมวินัยที่ลังกากลับมายังนครศรีธรรมราชนั้นก็ชักชวน
 พระภิกษุชาวลังกาเข้ามายังนครศรีธรรมราชด้วย และ
 ขณะนั้นพระบรมธาตุที่สร้างเป็นแบบศรีวิชัยคงจะชำรุดทรุด
 ไทรอมลงมาก เพราะสร้างมา ๔๐๐ กว่าปีแล้ว พระภิกษุชาว
 ลังกาจึงมีศรัทธาซ่อมแซมขึ้นใหม่ แต่ไม่ได้ทำอันตราย
 หรือรื้อพระบรมธาตุองค์เดิม แต่ก่อสร้างแบบลังกาเป็นรูป
 คอระฆังหุ้มองค์เดิมไว้ เหมือนอย่างที่พระบาทสมเด็จพระ
 จอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงก่อพระเจดีย์ครอบพระปฐมเจดีย์
 องค์เดิมนั่นเอง ดังนั้น ปัจจุบันนี้เราจึงเห็นพระบรมธาตุ

จังหวัดนครศรีธรรมราชเป็นแบบลังกาจนทุกวันนี้

พระบรมธาตุ จังหวัดนครศรีธรรมราชนี้ มีงานสมโภชหรืองานประจำปี ปีละ ๒ ครั้ง คือในวันมาฆบูชาครั้งหนึ่งกับวันวิสาขบูชาครั้งหนึ่ง

จังหวัดนครศรีธรรมราชอันเป็นที่ตั้งของพระบรมธาตุนี้ อยู่ทางทิศใต้ของกรุงเทพมหานครห่างออกไปประมาณ ๘๒๐ กิโลเมตร จะเดินทางจากกรุงเทพมหานครได้ทั้งทางรถยนต์ รถไฟ และเรือกลไฟซึ่งเดินทางทางทะเลแถบอ่าวไทยเลียบบฝั่งด้านตะวันออก

พระธาตุพนม จังหวัดนครพนม

พระธาตุพนม อยู่ในวัดพระธาตุพนม ตำบลธาตุพนม หมู่ที่ ๑๐ อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม หรืออยู่ ณ ที่ริมฝั่งแม่น้ำโขง บนเส้นทางหลวงสายชยางกูร (อุบล—มุกดาหาร—นครพนม) ที่กิโลเมตรที่ ๒๑๘ พระธาตุพนมเป็นที่บรรจุพระอรุรังครธาตุ (หรือกระดูกหน้าอก) ของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า นับว่าเป็นพระธาตุหรือพระมหาเจดีย์ที่งดงามที่สุดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยที่เดียว

ลักษณะขององค์พระธาตุนมหนัก มีฐานเป็นรูปสี่เหลี่ยมกว้างด้านละ ๘ วา หรือ ๑๖ เมตร มีฐาน ๒ ชั้น มีซุ้มประตูหลอกด้านละ ๒ ซุ้มทั้ง ๒ ชั้น ถัดขึ้นไปก็เป็นตัวสถูปมีลักษณะเป็นทรงสี่เหลี่ยม มีผู้สันนิษฐานว่าคงได้รับอิทธิพลมาจากสถูปทรงเหลี่ยมของฮินดู หรืออาจจะได้รับอิทธิพลมาจากพุทธศาสนาก็ได้เพราะเป็นทรงสี่เหลี่ยมเหมือนกัน และยังมีลักษณะเป็นกระเปาะป้องกันภัยหิวข้าวดิน บางท่านก็กล่าวว่าคล้ายดอกบัว จึงมีชื่อว่าเป็นสถูปแบบดอกบัว ความสูงของพระธาตุนมหนักจากฐานล่างสุด ๒๕ วา ๓ ศอก ๘ นิ้ว ประมาณ ๕๒ เมตร ต่อมากรมศิลปากรได้สร้างเสริมให้สูงขึ้นอีก ๕ วา (๑๐ เมตร) ปัจจุบันจึงวัดได้สูง ๓๐ วา ๓ ศอก ๘ นิ้ว (ประมาณ ๖๒ เมตร) เดิมก่อด้วยอิฐล้วนโดยไม่ใช้ปูนสอ แต่ใช้ยางไม้บางชนิดทาหน้าอิฐเพื่อเชื่อมแผ่นอิฐที่ก่อทิ้งสน บัวตอนบนของฐานทั้งสองชั้นทำกลุ่มเป็นบัวคว่ำ ที่ฐานทั้งสองชั้นมีลายสลักนูนบนอิฐ และที่ประตูหลอกก็มีลวดลายเช่นเดียวกัน ยอดองค์พระสถูปหุ้มทองคำประดับพลอย ฉัตรทำด้วยทองคำปักอยู่บนยอด สุกปลั่งสวยงามมากทีเดียว การซ่อมแซมครั้งนั้น นับว่าได้รักษาทรวดทรงคล้ายของเดิมไว้

มิได้เปลี่ยนแปลงแต่อย่างใด สำหรับลักษณะของพระธาตุพนมนี้ นับว่าเป็นแบบที่มีสร้างกันมากในสุวรรณเขต เวียงจันทน์ และทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย เช่นพระธาตุเชิงชุม จังหวัดสกลนคร ก็เป็นแบบที่ได้รับอิทธิพลมาจากพระธาตุพนมเช่นเดียวกัน เพราะมีลักษณะเหมือนกันมาก

ตามตำนานของพระธาตุพนมนี้ก็ได้กล่าวไว้ว่า พระมหากัสสปเถระและพระอรหันต์ ๕๐๐ องค์ ร่วมกับพญาสุวรรณภิงคาระ เมืองหนองหารหลวง พญาคำแดง เมืองหนองหารน้อย พญาอินทบัฏฐินคร พญาจูลณีพรหมทัต เมืองจูลณี พญานันทเสน เมืองศรีโคตบุรณะ ได้ทำพิธีบรรจุพระพุทธรูปองค์ธาตุ ณ ภูพร้าว คือตำบลที่ตั้งวัดพระธาตุพนมนี้ ต่อมาพญาสุมิตรธรรมวงศา เมืองมรุกขนครได้สร้างเสริมองค์พระธาตุให้สูงขึ้น นอกจากนักษัตริย์ลานช้างได้มาบูรณะในสมัยทวารวดีสืบต่อมา ซึ่งล่วงเลยมาประมาณ ๒๐๐๐ ปีเศษ หรือราว พ.ศ. ๕๐๐—๑๒๐๐ และเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๒ กรมศิลปากรได้บูรณะปฏิสังขรณ์ให้สูงขึ้น

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้

การะพระธาตุพนม โดยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ส่งดอกไม้เงินดอกไม้ทองไปเป็นพุทธบูชา เพราะพระธาตุพนมนี้เป็นพุทธเจดีย์ศักดิ์สิทธิ์ยิ่งองค์หนึ่งในราชอาณาจักรไทย ทางราชการจึงถือเป็นแบบธรรมเนียมให้มีการประกอบพิธีทำมูรธาภิเษก เพื่อนำเข้าไปในพระราชพิธีบรมราชาภิเษกมาแล้วหลายรัชกาล ดังเช่นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๖ รัชกาลที่ ๗ และรัชกาลที่ ๙ คือพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลปัจจุบันก็ได้เสด็จไปประกอบพิธีเมื่อวันที่ ๑๘—๑๙ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๙๓ และเมื่อวันที่ ๑๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๘ พระองค์และสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถก็ได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงบำเพ็ญพระราชกุศลและประกอบพิธีสมโภชพระธาตุพนมในคราวเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้ทรงอุทิศผ้าสีชมพู ได้ถวายต้นดอกไม้ทองเงินคู่หนึ่ง และแจกันปักดอกไม้อีกคู่หนึ่งเป็นพุทธบูชา

พระธาตุพนมมีงานนมัสการ เริ่มตั้งแต่วันที่ ๑๒ ค่ำ ถึงวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๓ ทุกปี มีพุทธศาสนิกชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รวมทั้งราษฎรทางฝั่งซ้ายของ

แม่น้ำโขงในประเทศลาว พากันมานมัสการพระธาตุพนม
เป็นจำนวนมาก

ผู้ที่อยู่ในกรุงเทพมหานครหรือจังหวัดอื่น ๆ จะเดินทางจากกรุงเทพมหานครได้โดยทางรถไฟไปจังหวัดอุดรธานี หรืออุบลราชธานีก็ได้แล้วต่อรถยนต์จากจังหวัดดังกล่าวไปจังหวัดหนึ่งไปจังหวัดนครพนม สำหรับจังหวัดนครพนมอยู่ห่างจากกรุงเทพมหานครประมาณ ๕๐๑ กิโลเมตร

พระธาตุเชิงชุม จังหวัดสกลนคร

พระธาตุเชิงชุม อยู่ที่วัดธาตุเชิงชุม (วัดธาตุศาสนาราม) ตำบลธาตุเชิงชุม อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร นับว่าเป็นโบราณวัตถุสถานที่สำคัญแห่งหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย

ลักษณะของพระธาตุเชิงชุมคล้ายกับพระธาตุพนมมาก แต่ไม่มีลวดลายสวยงามอย่างพระธาตุพนมเท่านั้น มีความสูงประมาณ ๓๐ เมตร ฐานเป็นรูปสี่เหลี่ยม ๒ ชั้น ทั่วสถูปเป็นทรงสี่เหลี่ยม มีกระเปาะป้องคล้ายหม้อข้าวดินเหมือนพระธาตุพนม เข้าใจว่าสร้างหลังพระธาตุพนม และ

เอาแบบอย่างมาจากพระธาตุพนม คือคงจะสร้างในสมัย
 เชียงแสน จึงมีชื่อว่าเป็นสถูปแบบเชียงแสนที่ได้รับอิทธิพล
 มาจากโคตรบูรณะเดิม (สำหรับพระธาตุพนมก็คงสร้างใน
 สมัยทวารวดี ซึ่งขึ้นอยู่กับอาณาจักรโคตรบูรณะเดิม มีพวก
 มอญ—อินเดีย ตั้งอาณาจักรโคตรบูรณะขึ้น และได้สร้างพระ
 ธาตุพนมขึ้นในจังหวัดนครพนม) ที่พระธาตุเชิงชุมนี้มีรอย
 พระพุทธรูปอยู่ภายใต้พระเจดีย์ด้วย

สำหรับตำนานของพระธาตุเชิงชุมก็มีกล่าวไว้ว่า ใน
 สมัยปัจฉิมโพธิการ สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพร้อมด้วย
 พระอานนท์ได้เสด็จมาทางทิศตะวันออก^๕ ได้เสด็จประทับ
 ภูเขานในแคว้นหลวงพระบางมาตามลำดับ เช่นพระบาทโพน
 นก พระบาทโพนฉั้น พระบาทโพนเพล พระบาทเวินปลา
 และเสด็จประทับที่ภูกำพร้าว (ซึ่งเป็นที่สร้างพระธาตุพนม
 จังหวัดนครพนม) ที่ภูกำพร้าว^๖นี้พระองค์ได้เสด็จประทับ
 ๑ ราตรี จากนั้นก็เสด็จมายังเมืองหนองหารหลวง แล้ว
 ได้ประทับรอยพระบาทที่ภูนำฮอดเชิงชุม ซึ่งมีพระพุทธรูปเจ้า
 หงสามพระองค์เคยประทับไว้ก่อนแล้ว หงยังได้ตรัสเทศนา
 แก่ชาวเมืองหนองหารหลวงนี้ด้วย ในสมัยนั้นเจ้าเมือง
 หนองหารหลวงคือพระยาสุวรรณภิงคาระ และพระนาง

นารายณ์เจงเวงราชเทวี ต่างชาวซึ่งในรสพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธองค์อย่างยิ่ง พระยาสุวรรณภิงคาระถึงกับจะเอาพระขรรค์ตัดพระเศียรของพระองค์ออกบูชา แต่พระนางนารายณ์เจงเวงได้เข้าแย่งยึดพระขรรค์ไว้ และได้ทรงชี้แจงว่า เมื่อทรงเลื่อมใสก็จงอุปถัมภ์บำรุงรอยพระพุทธบาทสืบพระพุทธศาสนาต่อไป พระยาสุวรรณภิงคาระ รู้สึกถึงคุณพระศรีรัตนตรัยก็ถอดมงกุฎกษัตริย์ซึ่งมีน้ำหนักค่ามณีแสนตำลึงทองสวมลงไป ในพระพุทธบาท แล้วให้สร้างอุโมงค์ก่อด้วยหินเป็นรูปเจดีย์สวมรอยพระพุทธบาทไว้ และให้นามว่า “พระเจดีย์พุทธปาทะโรซุม” เป็นเจดีย์องค์เดียวกับพระธาตุเชิงชุมในปัจจุบันนี้

หลังจากสิ้นรัชสมัยของพระยาสุวรรณภิงคาระแล้ว เมืองหนองหารหลวงอันเป็นที่ตั้งของพระธาตุเชิงชุมก็กลายเป็นเมืองร้างต่อมาเป็นเวลานาน จนไม่มีใครเรียกว่าเมืองหนองหารหลวงอีก แต่เปลี่ยนชื่อว่า บ้านธาตุเชิงชุม ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ ๒ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ได้โปรดให้อุปฮาดเมืองกาฬสินธุ์ มารักษาบ้านธาตุเชิงชุมอยู่หลายปี จนมีราษฎรมาตั้งบ้านเรือนอยู่มากขึ้น ในราว พ.ศ. ๒๓๒๙ โปรดให้ตั้งเมืองหนองหารหลวงเปลี่ยน

ชื่อเมืองเป็น “สกลนครทวาปี” และให้อุปฮาดเมืองกาฬสินธุ์ เป็นพระธานี และต่อมาใน พ.ศ. ๒๓๘๑ ในสมัยรัชกาลที่ ๓ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้โปรดให้เปลี่ยนชื่อเมืองสกลนครทวาปี เป็นเมืองสกลนครมาจนทุกวันนี้

พระธาตุเชิงชุม ซึ่งมีรอยพระพุทธรูปอยู่ภายใต้พระเจดีย์ด้วยนี้ นับว่าเป็นที่เคารพสักการะของชาวสกลนครและพุทธศาสนิกชนในจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยอย่างยิ่ง และได้มีงานสมโภชพระธาตุขึ้นเป็นประจำปี โดยถือเอาวันขึ้น ๑๑ ค่ำ ถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือนยี่ของทุกปีเป็นวันงาน ผู้ที่จะเดินทางไปนมัสการก็สามารถจะเดินทางจากนครหลวง ฯ ได้โดยทางรถไฟหรือรถยนต์ไปยังจังหวัดอุดรธานีก่อน แล้วต่อรถยนต์ไปยังจังหวัดสกลนคร อันเป็นที่ตั้งของพระธาตุเชิงชุมนี้อีกประมาณ ๑๖๐ กิโลเมตร สำหรับจังหวัดสกลนครนี้ อยู่ห่างจากทิศตะวันออกเฉียงเหนือของกรุงเทพมหานครห่างออกไปประมาณ ๘๑๕ กิโลเมตร

พระธาตุแช่แห้ง จังหวัดน่าน

พระธาตุแช่แห้ง อยู่ที่วัดพระธาตุแช่แห้ง บนคอย

ภูเพียงแช่แห้ง ตำบลฝายแก้ว หมู่ที่ ๓ อำเภอเมือง
จังหวัดน่าน อยู่ห่างจากศาลากลางจังหวัดไปทางฝั่งตะวันออก
ของแม่น้ำน่าน ประมาณ ๓ กิโลเมตร นับว่าเป็น
โบราณวัตถุสถานแห่งหนึ่งซึ่งเป็นที่ประดิษฐานองค์พระ
ธาตุแช่แห้ง (จะกล่าวต่อไปว่าทำไมจึงเรียกว่าพระธาตุ
แช่แห้ง)

พระธาตุแช่แห้งเท่าที่เห็นอยู่ในปัจจุบันนี้ มีขนาด
สูง ๕๕.๕ เมตร ฐานเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสกว้างด้านละ
๒๒.๕ เมตร รูปทรงของพระธาตุแช่แห้งเป็นสถูปทรงกลม
สูงชะลูด เช่นเดียวกับสถูปในเมืองเหนือทั่วไปเช่นพระธาตุ
คอยสุเทพ หรือพระธาตุหริภุญชัยเป็นต้น บนยอดสุดเป็น
ฉัตรสีทอง ๙ ชั้น ภายนอกองค์พระธาตุหุ้มด้วยแผ่นทอง
แดง ตอนบนปิดทองเหลืองอร่าม ตั้งอยู่บนฐานสี่เหลี่ยม
จัตุรัส ลดหลั่นขึ้นไปเป็นชั้น ๆ จึงแลดูองค์พระธาตุสูงเด่น
งดงามมาก

ตามตำนานการสร้างพระธาตุแช่แห้งนี้ได้กล่าวไว้ว่า
ได้สร้างขึ้นในสมัยสุโขทัย เมื่อราว พ.ศ. ๑๘๙๖ พระยา
กานเมือง เจ้าผู้ครองนครน่าน ได้อัญเชิญพระบรม
สารีริกธาตุ พระพิมพ์คำ พระพิมพ์เงิน ซึ่งได้มาจาก

กรุงสุโขทัยมาประดิษฐานที่โบราณสถานแห่งนี้ โดยสร้างเป็นพระเจดีย์สูงเพียง ๑ วาเท่านั้น ต่อมาเมื่อน่านได้ตกไปเป็นประเทศราชขึ้นกับนครเชียงใหม่ พระเจ้าติโล ราชแห่งนครเชียงใหม่ ได้สนพระทัยในองค์พระธาตุแช่แห้งรับสั่งให้เจ้าผู้ครองนครน่านเสริมสร้างตกแต่งพระธาตุให้สูงขึ้นตามลำดับ จนกระทั่ง พ.ศ. ๒๐๒๘ สมัยท้าวอ้ายยวมได้เสริมขึ้นสูงถึง ๑๗ วา และเจ้าผู้ครองนครน่านชั้นหลังๆ มาได้ตกแต่งปิดทององค์พระธาตุ ตลอดจนฐานองค์พระธาตุชั้นล่าง พร้อมด้วยเครื่องประดับองค์พระธาตุอีกหลายอย่าง และได้สร้างถาวรวัตถุอื่นๆ เช่น กำแพง โบสถ์ วิหาร กุฏิสงฆ์ เป็นต้น ในสมัยที่พม่าเข้ามาตีนครน่าน ราว พ.ศ. ๒๒๔๖ กษัตริย์พม่าได้ส่งเจ้าฟ้าเมี้ยวชามาปกครอง และได้ซ่อมแซมบูรณะองค์พระธาตุ ยกยอดฉัตร ๗ ชั้น เบื้องบนพระธาตุแช่แห้งขึ้นใหม่ ต่อมาในสมัยรัตนโกสินทร์ เจ้าผู้ครองนครน่านก็ได้สร้างฉัตรใหม่เพิ่มอีก ๒ ชั้น รวมเป็น ๙ ชั้น และมีการสร้างสิ่งต่างๆ เพิ่มเติมตลอดมา

สำหรับชื่อของพระธาตุที่มีชื่อว่าพระธาตุแช่แห้งนี้ก็มีในตำนานเล่ามาว่า ในสมัยพุทธกาล ขณะเมื่อพระองค์เสด็จจาริกโปรดเวไนยสัตว์ในชมพูทวีป พระองค์ได้เสด็จ

มาประทับที่ฝั่งแม่น้ำน่าน ทางทิศตะวันออก ที่บ้านห้วยไค้ (เป็นที่ตั้งตัวจังหวัดในปัจจุบันนี้) เมื่อพ่อเมืองทราบข่าวจึงได้ไปนมัสการ แล้วถวายผลสมอแห้ง จากนั้นพระองค์ได้เสด็จไปประทับที่โคนต้นสำโรง ณ คอยภูเพียง จะเสวยผลสมอแห้งที่พ่อเมืองถวาย แต่ก่อนเสวยทรงนำผลสมอแห้งนั้นไปแช่น้ำเสียก่อน เพราะสมอแห้งมาก พระองค์จึงได้ทำนายไว้ว่า ที่นั้ต่อไป เมื่อตกลงเข้าสู่ปรินิพพานแล้ว จะมีผู้นำเอาพระบรมสารีริกธาตุบรรจุไว้ และจะมีชื่อว่า “พระธาตุแช่แห้ง” (เพราะเหตุที่นำสมอแห้งไปแช่น้ำนั่นเอง) ข้อความในตำนานดังกล่าวมาแล้วนี้เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการตั้งชื่อพระธาตุแช่แห้ง เล่าสืบต่อกันมาแต่โบราณ

ผู้ที่จะไปนมัสการพระธาตุแช่แห้ง ก็ย่อมจะเดินทางไปจังหวัดน่านได้ จังหวัดน่านอยู่ทางทิศเหนือของกรุงเทพมหานครห่างออกไปประมาณ ๕๐๗ กิโลเมตร ตามทางรถยนต์ ถ้าจะเดินทางจากกรุงเทพมหานคร ทางรถไฟก็นับว่าสะดวกที่สุดแต่ต้องไปต่อรถยนต์ ที่สถานีเด่นชัย ไปจังหวัดแพร่ก่อนแล้วก็ต่อไปยังจังหวัดน่านได้สะดวก เมื่อถึงตัวจังหวัดน่านแล้วก็จะต่อไปนมัสการพระธาตุแช่แห้งได้

โดยข้ามแม่น้ำน่าน เดินทางต่อไปประมาณ ๓ กิโลเมตร
เนื่องด้วยพระธาตุแช่แห้งเป็นปูชนียสถานสำคัญ เป็นมิ่ง
ขวัญของชาวน่าน และพุทธศาสนิกชนทั่วไป จึงได้จัดให้มี
งานประเพณีสงกรานต์เป็นประจำทุกปีในเดือน ๖ ขึ้น ๙-๑๕ ค่ำ
มีประชาชนไปทำบุญกันเป็นจำนวนมาก

พระธาตุลำปางหลวง จังหวัดลำปาง

พระธาตุลำปางหลวง อยู่ที่วัดพระธาตุลำปางหลวง
ตำบลเกาะคา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ห่างจากที่ตั้ง
ตัวจังหวัดไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ ประมาณ ๒๐
กิโลเมตร

ลักษณะของพระธาตุลำปางหลวงเท่าที่เห็นอยู่ปัจจุบัน
นี้เป็นสถูปทรงกลมตั้งอยู่บนฐานบัวเหลี่ยม มีลักษณะ
เหมือนพระธาตุตอຍสุเทพหรือพระธาตุหริภุญชัย ซึ่งเป็น
ลักษณะของสถูปของเชียงแสนทั่วไป คือ องค์สถูปเป็น
รูประฆังตั้งอยู่บนฐานสูง สร้างเน้นฐานเป็นสำคัญ องค์
พระธาตุนั่งอยู่ด้านหลังของพระวิหารหลวง

ตามตำนานของการสร้างพระธาตุลำปางหลวงนี้
กล่าวไว้ว่า เมื่อราว พ.ศ. ๗๐๐ สมัยพระยาจันทรเทวาราช

ได้ทราบข่าวว่าพระบรมธาตุของพระพุทธเจ้าที่พระเจ้าศรีธรรมโศกราชอัญเชิญมาประดิษฐานไว้ ณ เมืองลัมภะกะปปะนคร (คือเมืองลำปางโบราณ) นั้น องค์เจดีย์ได้ชำรุดทรุดโทรมลง พระองค์จึงยกพหุลผลพยุหเสนามาจากสุวรรณภูมิ เพื่อจับจองที่ชัยภูมิทางภาคเหนือ และเพื่อชุกคั่นเอาพระบรมสารีริกธาตุไปสักการะบูชาด้วย แต่เมื่ออัญเชิญไปยังสุวรรณภูมิแล้ว พระธาตุได้เสด็จกลับมายังลัมภะกะปปะนครอีก ทำให้พระองค์น้อยพระทัยมาก พระองค์จึงยกพลมายังเมืองลัมภะกะปปะอีก และได้เอาพระบรมธาตุมาประดิษฐานไว้ ณ ที่เดิม ซึ่งเป็นเนินเขามีชัยภูมิดี พระองค์จึงสร้างเป็นชัยภูมินี้เป็นวัด ก่อกองค้พระเจดีย์ครอบพระบรมธาตุไว้บนเนินนี้ แล้วสร้างเมืองขึ้นใกล้ๆ วัดปรากฏชื่อในตำนานว่า “ศรีนครไชย” (ยังไม่ทราบว่าเหลือซากอยู่แห่งใดบ้างหรือไม่) สำหรับวัดนั้นไม่ปรากฏชื่อว่าอะไร ปรากฏแต่เพียงว่าพระองค์ได้ทรงนำเพชรนิลจินดามากมายฝังไว้รอบๆ พระเจดีย์ที่สร้างครอบพระบรมธาตุนั้น

ต่อมาอีกเป็นเวลานาน ไม่ปรากฏศักราชว่าเท่าใด มีพระยาสามัญตราชองค์หนึ่งชื่อว่า พระยาพล (เข้าใจว่าคงจะเป็นเจ้าเมืองแพร่ เพราะในตำนานว่าอยู่ห่างจากเมือง

ล้มระกัปปะไม่เท่าใดนัก) พระยาพลใต้ทราบข่าวพระบรม-
 ธาตุเข้าก็มาขุดเอาพระธาตุไปบูชาอีก แต่ขุดหาได้ไม่เพราะ
 หนุ่ยยนต์ที่พระเจ้าจันทรเทวราชสร้างไว้รักษาพระธาตุนั้น
 แข็งแรงมาก ต่อมาราว พ.ศ. ๑๖๕๘ พระมหาเทวี (ตาม
 ตำนานว่าพระนางจามเทวี ซึ่งไม่น่าจะเป็นไปได้ เพราะ
 พระนางจามเทวีเสด็จมาครองเมืองลำพูนราว พ.ศ. ๑๒๐๐
 เศษ จึงเห็นว่าเวลาต่างกันมาก) ได้มาบูรณะพระบรมธาตุ
 ขึ้นอีก และต่อมาราว พ.ศ. ๑๙๙๒ เจ้าหาญแต่ท้องได้มา
 ครองเมืองลำปาง ได้ซ่อมแซมและสร้างพระเจดีย์ชั้นสูง
 ๑๕ วา กว้าง ๙ วา และต่อมาในปี พ.ศ. ๒๐๑๙ เจ้าหมื่น
 คำเพ็ก (เจ้าพนคำเพชร) ได้มาครองเมืองลำปาง ได้บูรณะ
 และสร้างกำแพงวิหารขึ้นอีก และหล่อพระพุทธรูปไว้
 องค์หนึ่ง ต่อมาราว พ.ศ. ๒๐๓๙ เจ้าหาญศรีที่ตัดได้บูรณะ
 พระธาตุขึ้นอีก ฐานกว้าง ๑๒ วา สูง ๒๑ วา ฉัตรยอด
 เป็นทองคำ ต่อมา พ.ศ. ๒๓๗๓ พระยาไชยสงครามได้
 จัดการซ่อมเป็นการใหญ่อีกครั้งหนึ่ง

ที่วัดพระธาตุลำปางหลวงนี้ ยังเป็นวัดที่สถิต
 ประดิษฐานพระพุทธรูปโบราณอันล้ำค่าอีก ๒ องค์ คือ
 พระสิขีพุทธปฏิมากรองค์หนึ่ง สร้างด้วยศิลาคำ ก่อนสมัย
 พระนางจามเทวีขึ้นมาครองเมืองหริภุญชัย อีกองค์หนึ่งคือ

พระแก้วมรกตองค์ที่สองรองจากพระพุทฺธมหายานนิรรัตน-
ปฏิมากรในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม กรุงเทพมหานคร
พระมรกตองค์นี้เล็กกว่าพระพุทฺธมหายานนิรรัตนปฏิมากรประ-
มาณ ๑ ใน ๓ ส่วน สร้างด้วยมรกตทั้งแท่งบริสุทธิ์ของค้
ตามตำนานกล่าวว่าสร้างขึ้นที่วัดม่อนตอนเต้า คือวัดพระ
แก้วดอนเต้า บ้านเวียงเหนือ จังหวัดลำปางนั่นเอง

วัดนี้มีการประเพณีสงฆ์นำพระธาตุและนมัสการใน
วันเพ็ญกลางเดือน ๑๒ ทุกปี ผู้ที่จะไปนมัสการพระธาตุ
ก็ย่อมจะไปได้จากนครหลวงฯ ห่างออกไปถึงจังหวัดลำปาง
ประมาณ ๗๑๐ กิโลเมตร จะเดินทางไปได้ทั้งรถยนต์และ
รถไฟ เมื่อถึงลำปางแล้วก็เดินทางไปยังวัดนี้ได้โดยรถยนต์
ระยะประมาณ ๒๐ กิโลเมตร

นอกจากพระธาตุเจดีย์ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้แล้ว ยังมี
พระธาตุเจดีย์อื่นๆ อีกมากในประเทศไทย ซึ่งไม่สามารถ
นำมารวบรวมไว้ในที่นี้ได้ทั้งหมด โดยเฉพาะอย่างยิ่งใน
จังหวัดต่าง ๆ ทางภาคเหนือมีพระธาตุเจดีย์มากมาย เช่น
พระธาตุจอมกิติ อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย
เป็นต้น *